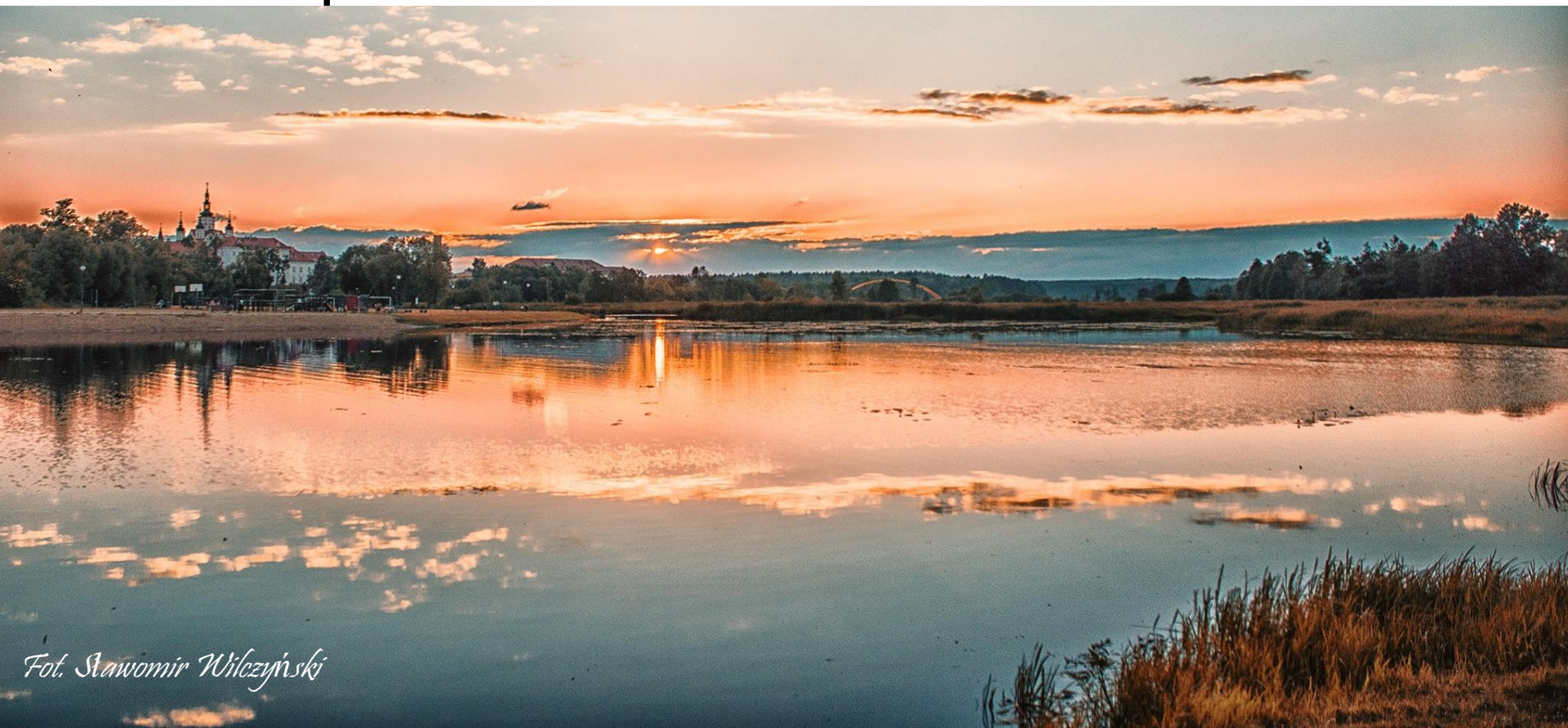

KRAJOBRAZY PRZYRODNICZO - KULTUROWE PARKU KRAJOBRAZOWEGO PUSZCZY KNYSZYŃSKIEJ ICH GENEZA I OCHRONA

dr Mirosław Stepaniuk – Park Krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej

Fot. Sławomir Wilczyński

Europejska Konwencja Krajobrazowa

„obszar, którego charakter jest wynikiem działań i interakcji czynników naturalnych i/ lub ludzkich postrzeganych przez społeczeństwo”

EKK

Krajobraz „przyczynia się do tworzenia kultur lokalnych oraz jest podstawowym komponentem europejskiego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, jest ważną częścią jakości życia ludzi.”

EKK

„krajobraz to kluczowy element dobrobytu całości społeczeństwa i jednostek, a jego ochrona, gospodarka i planowanie niesie w sobie prawa i obowiązki dla każdego człowieka”

EKK

Fot. Sławomir Wilczyński

KRAJOBRAZ – A CÓŻ TO TAKIEGO?

1. W krajobrazie jest wyrażona jakość życia zamieszkującej go ludności, regionu a w końcu całego kraju, jego poziomu cywilizacyjnego i kulturowego.

1. W krajobrazie odciskają się procesy historyczne, które go kształtowały, stąd jest on świadectwem dorobku tej społeczności, a więc dziedzictwem, które winniśmy przekazać następnym pokoleniom.

1. Krajobraz jest przedmiotem badań licznych dyscyplin naukowych: przyrodniczych, geograficznych, historycznych, ekonomicznych i estetyczno-filozoficznych i te dyscypliny określają walory krajobrazu.

CZY UMIEMY CZYTAĆ KRAJOBRAZ?

1. Krajobraz jest wyrazem gospodarki człowieka. Tak więc dobra gospodarka tworzy krajobraz harmonijny, zła rabunkowa – krajobraz dysharmonijny. Zatem i na odwrót krajobraz harmonijny jest wyrazem prawidłowej gospodarki, dysharmonijny wadliwej.

1. Krajobrazu nie da się zakłamać, on zawsze nam powie jak gospodarujemy.

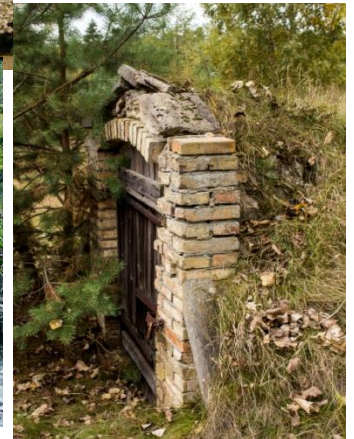
1. Krajobraz, jeśli umiemy go czytać (!), daje nam dziś w jednym widoku, perspektywę przemian historycznych.

Krajobraz jest inny w każdym miejscu, stąd każdy krajobraz może być obiektem zainteresowania (może być dla kogoś atrakcyjny)

GENEZA KRAJOBRAZÓW

PARKU KRAJOBRAZOWEGO PUSZCZY KNYSZYŃSKIEJ

REGIONY FIZYCZNOGEOGRAFICZNE POLSKI PÓŁNOCNO- WSCHODNIEJ

NIŻ WSCHODNIOBAŁTYCKO-BIAŁORUSKI

POJEZIERZA WSCHODNIOBAŁTYCKIE

Pojezierze Litewskie

842.72 – Pojezierze Zachodniosuwalskie

842.73 – Pojezierze Wschodniosuwalskie

842.74 – Równina Augustowska

Pojezierze Mazurskie

842.86 – Pojezierze Ełckie

WYSOCZYNY PODLASKO-BIAŁORUSKIE

Nizina Północnopolaska

843.31 – Wysoczyzna Kolneńska

843.32 – Kotlina Biebrzańska

843.33 – Wysoczyzna Białostocka

843.34 – Wzgórza Sokólskie

843.35 – Wysoczyzna Wysokomazowiecka

843.36 – Dolina Górnej Narwi

843.37 – Równina Bielska

843.38 – Wysoczyzna Drohiczyńska

NIŻ ŚRODKOWOEUROPEJSKI

NIZINY ŚRODKOWOPOLSKIE

Nizina Północnomazowiecka

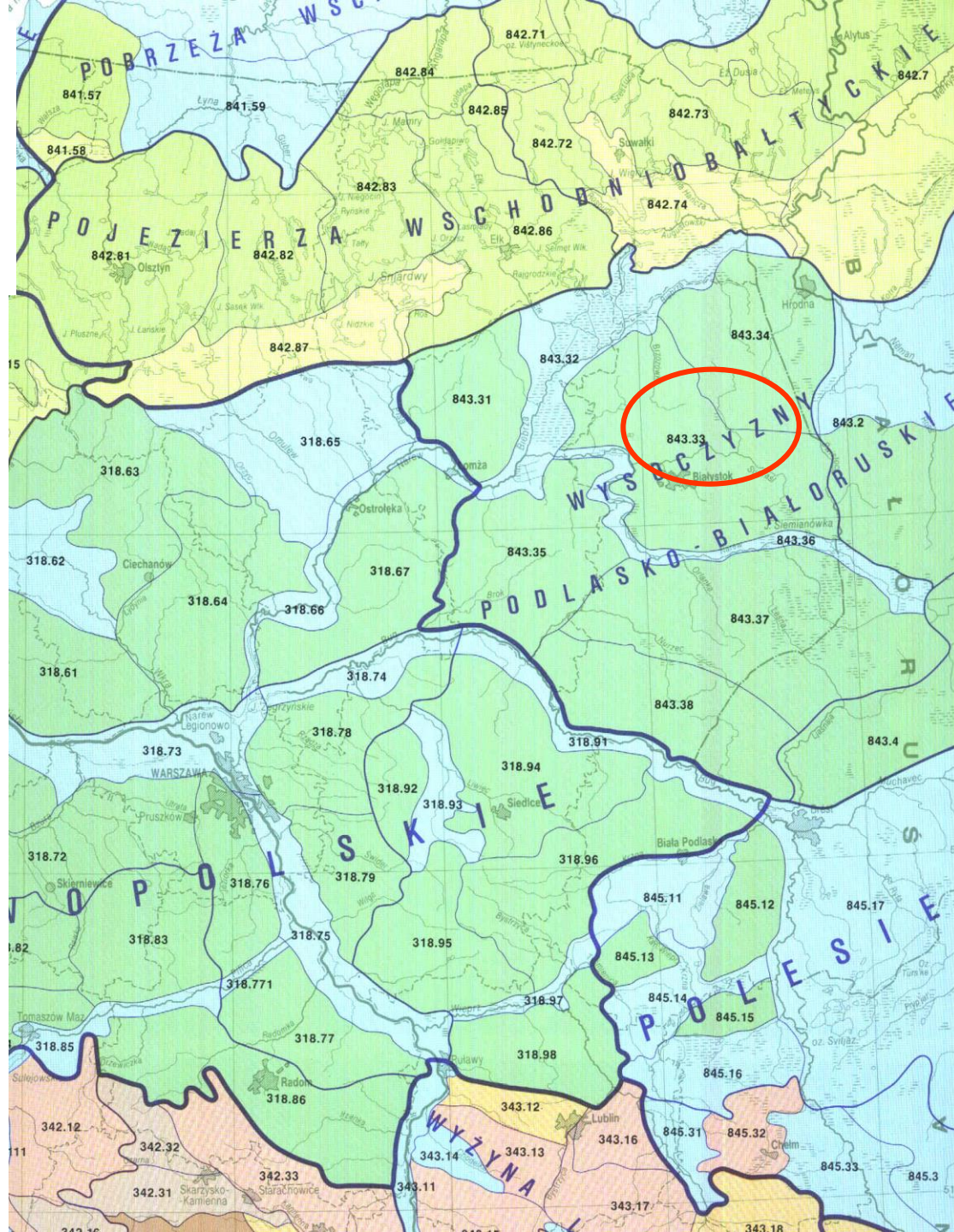
318.65 – Równina Kurpiowska

318.66 – Dolina Dolnej Narwi

318.67 – Międzyrzecze Łomżyńskie

Nizina Południowopodlaska

318.91 – Podlaski Przełom Bugu

JEDNOSTKI FIZYCZNOGEOGRAFICZNE NA TLE TYPÓW KRAJOBRAZU NATURALNEGO

Klasy (I-III), rodzaje (A-D), gatunki (1-4)
Classes (I-III), types (A-D), sorts (1-4)

I – KRAJOBRAZY NIZINNE

A. Krajobrazy nadmorskie Seaside landscapes

- 1) wydmy
dune landscape
- 2) deltowy
delta landscape
- 3) jezioro-bagienny
lake-marshy landscape

LOWLAND LANDSCAPES

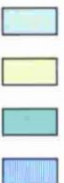
C. Krajobrazy młodoglacjalne Young-glacial landscapes of

- 1) równin i wzniesień morenowych
plains and morainic elevations
- 2) pagórkowaty pojezierny
post-lake hummocky landscape
- 3) sandrowy pojezierny
post-lake outwash-plain landscape

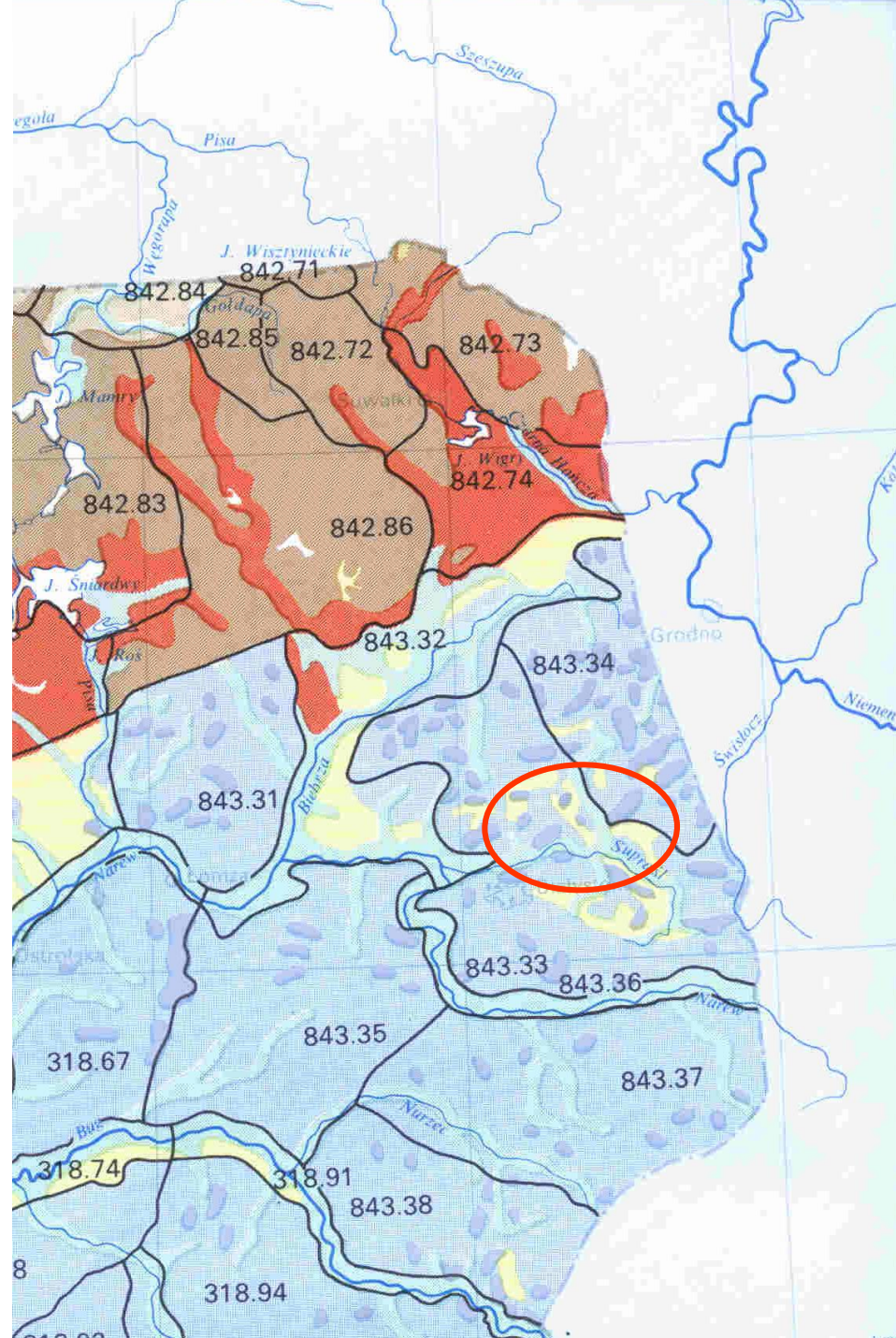
B. Krajobrazy dolin i równin akumulacyjnych Landscapes of valleys and accumulation plains of

- 1) den dolinnych
valley floors
- 2) tarasów z wydmami
terraces with dunes
- 3) równin poleskich
Polesie plains
- 4) równin śródgórskich
intermontane plains

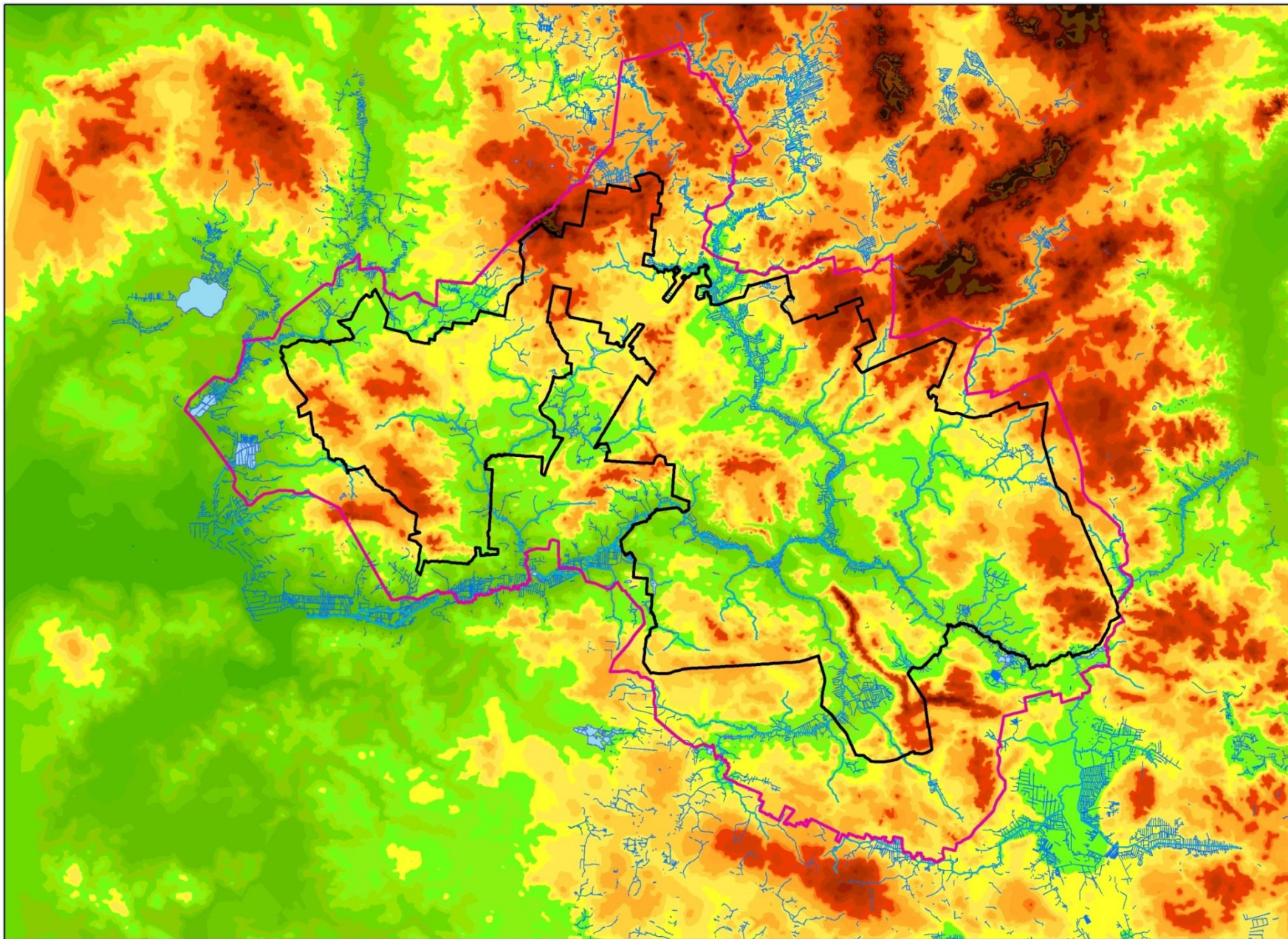

D. Krajobrazy staroglacjalne Old-glacial landscapes of

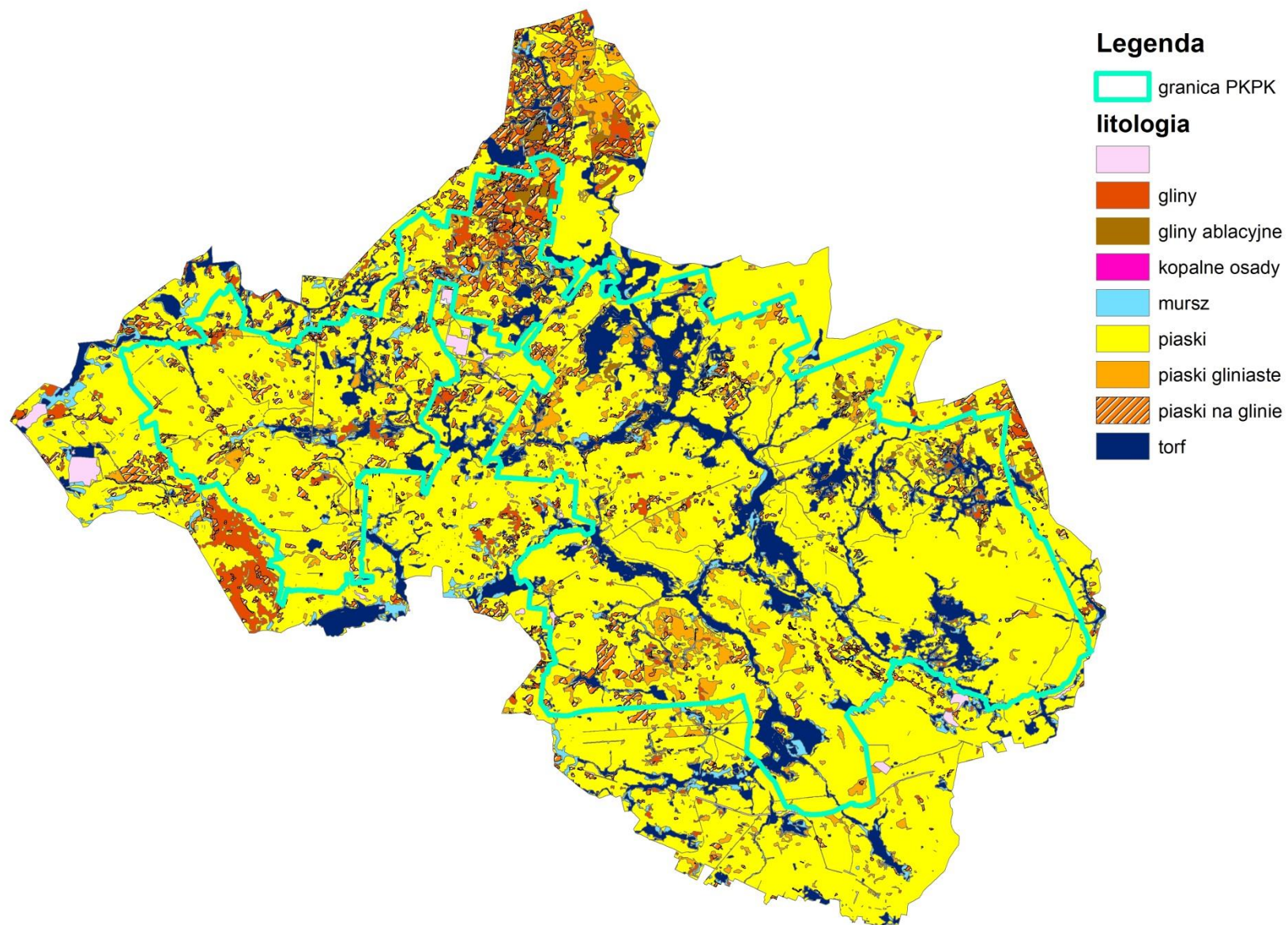
- 1) równin peryglacjalnych
periglacial plains
- 2) ostańców peryglacjalnych
(starych moren, kemów i ozów)
periglacial outliers
(old moraines, kames and eskers)

Park Krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej na tle rzeźby terenu

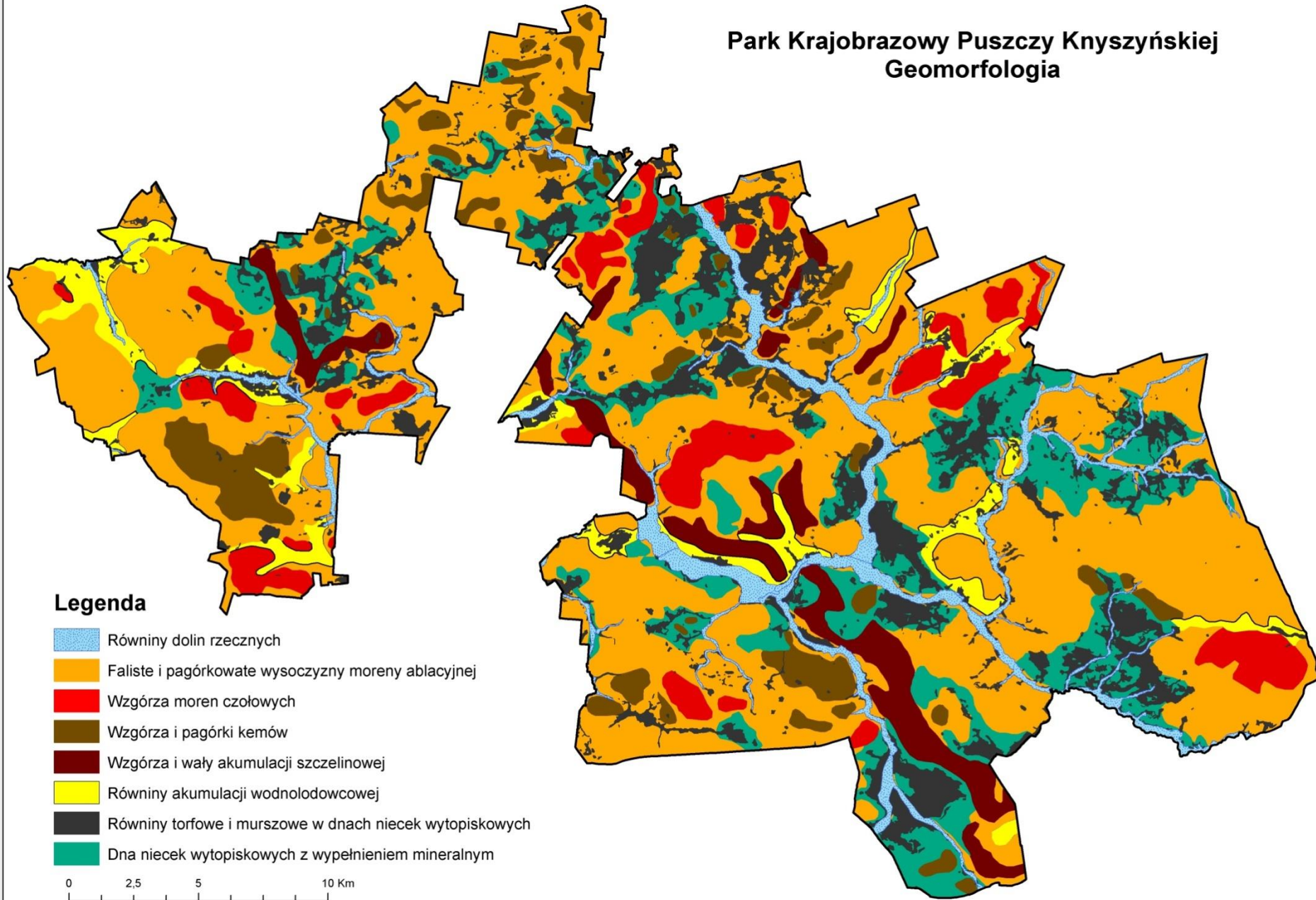

Litologia utworów powierzchniowych - mapa robocza

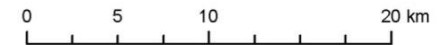
Główne jednostki genetyczno-krajobrazowe PKPK

Park Krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej Geomorfologia

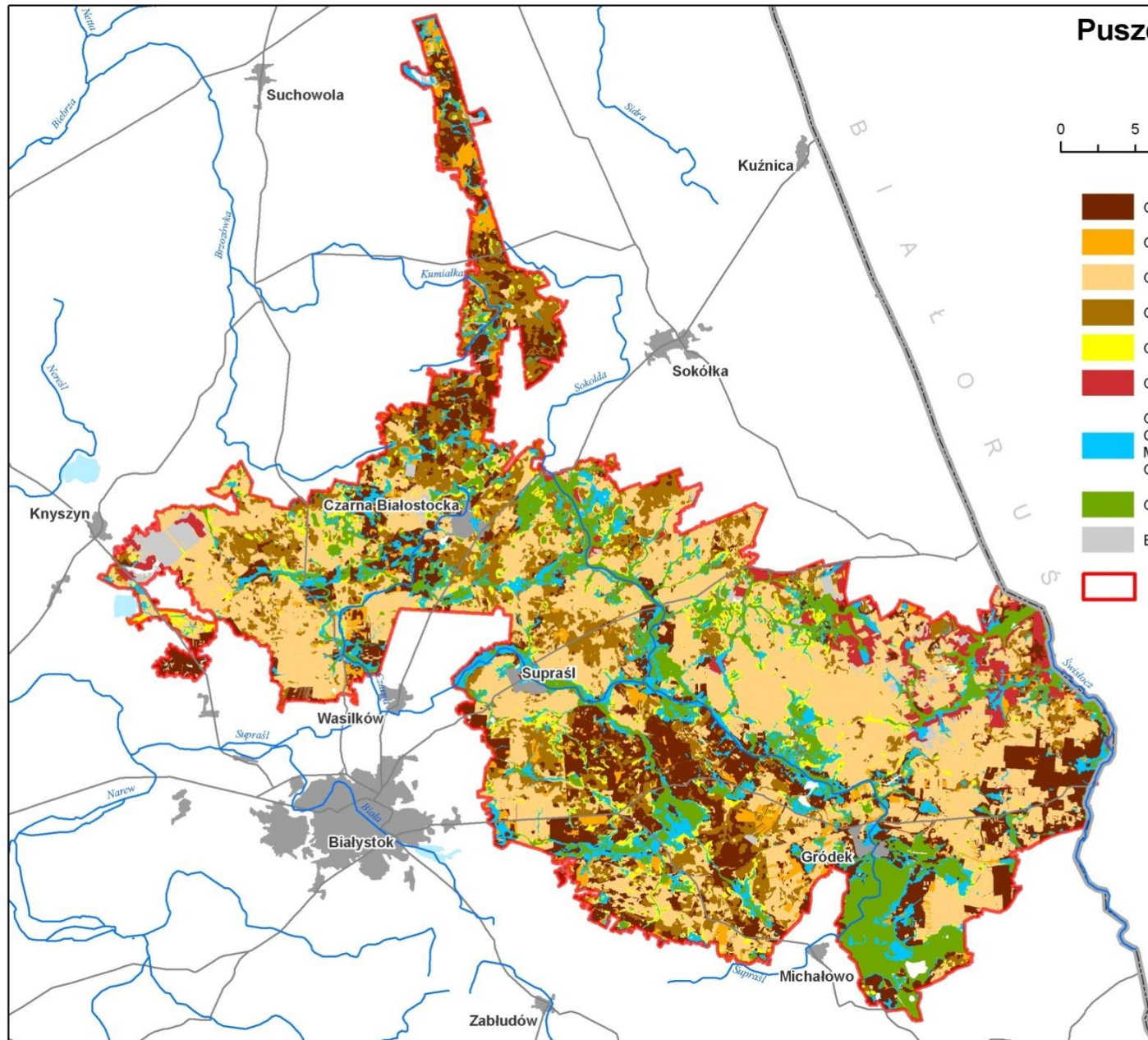

Puszcza Knyszyńska

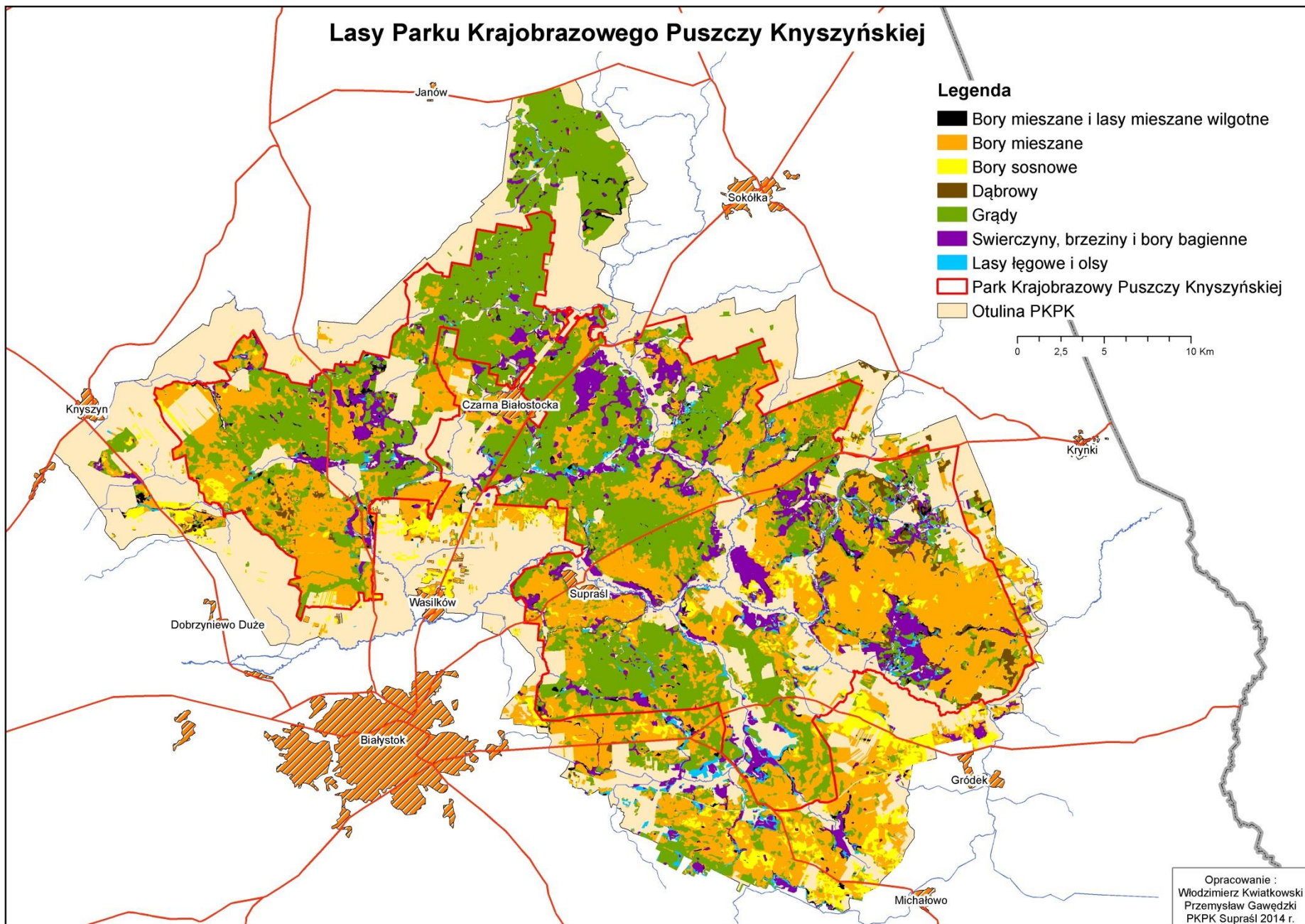
Typy gleb

- Gleby brunatne
- Gleby płowe
- Gleby rdzawe
- Gleby rdzawe brunatne
- Gleby bielice
- Gleby piaskowe różnych typów genetycznych
- Gleby murszowe, Gleby murszowate, Czarne ziemie, Czarnoziemy, Gleby mułowe, Mady rzeczne, Gleby deluwialne, Gleby opadowoglejowe, Gleby gruntowoglejowe
- Gleby torfowe
- Brak danych
- Obszar Natura 2000 - PLH200006 Ostoja Knyszyńska

Lasy Parku Krajobrazowego Puszczy Knyszyńskiej

Opracowanie :
Włodzimierz Kwiatkowski
Przemysław Gawędzki
PKPK Supraśl 2014 r.

**GATUNEK
KRAJOBRAZU**

ODMIANA KRAJOBRAZU

RODZAJ KRAJOBRAZU

**I. STAROGLACJALNE
WYSOCZYZNY
MORENOWE**

**1. Faliste i pagórkowate wysoczyzny moreny
ablacyjnej z pagórkami i wzniesieniami moren, kemów,
ozów**

2. Płaskie i faliste równiny moreny dennej

**II. OBNIŻENIA GENEZY
WYTOPISKOWEJ**

1. Równiny torfowe i murszowe w dnach niecek

2. Dna niecek z wypełnieniem mineralnym

**LASY I BORY BAGIENNE NA RÓWNINACH
AKUMULACJI BIOGENICZNEJ**

**III. RÓWNINY I PAGÓRKI
AKUMULACJI EOLICZNEJ**

**1. Równiny piasków przewianych z nieckami
deflacyjnymi**

2. Zespoły wydym parabolicznych i nieregularnych

**IV. RÓWNINY DOLIN
RZECZNYCH**

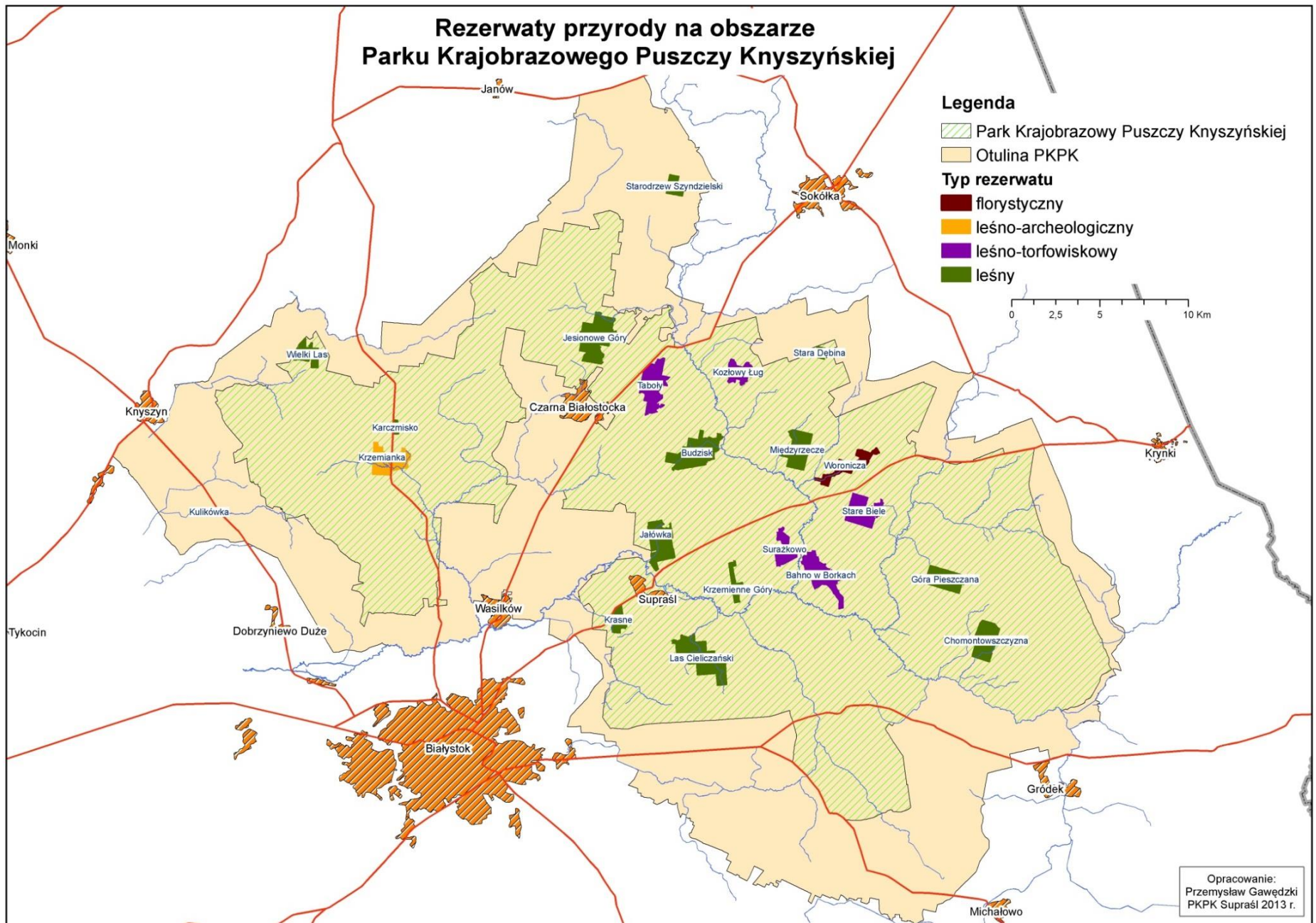
**1. Równiny torfowe i murszowe w dnach dolin
rzecznych**

2. Równiny aluwialne zalewowe

3. Równiny aluwialne nadzalewowe

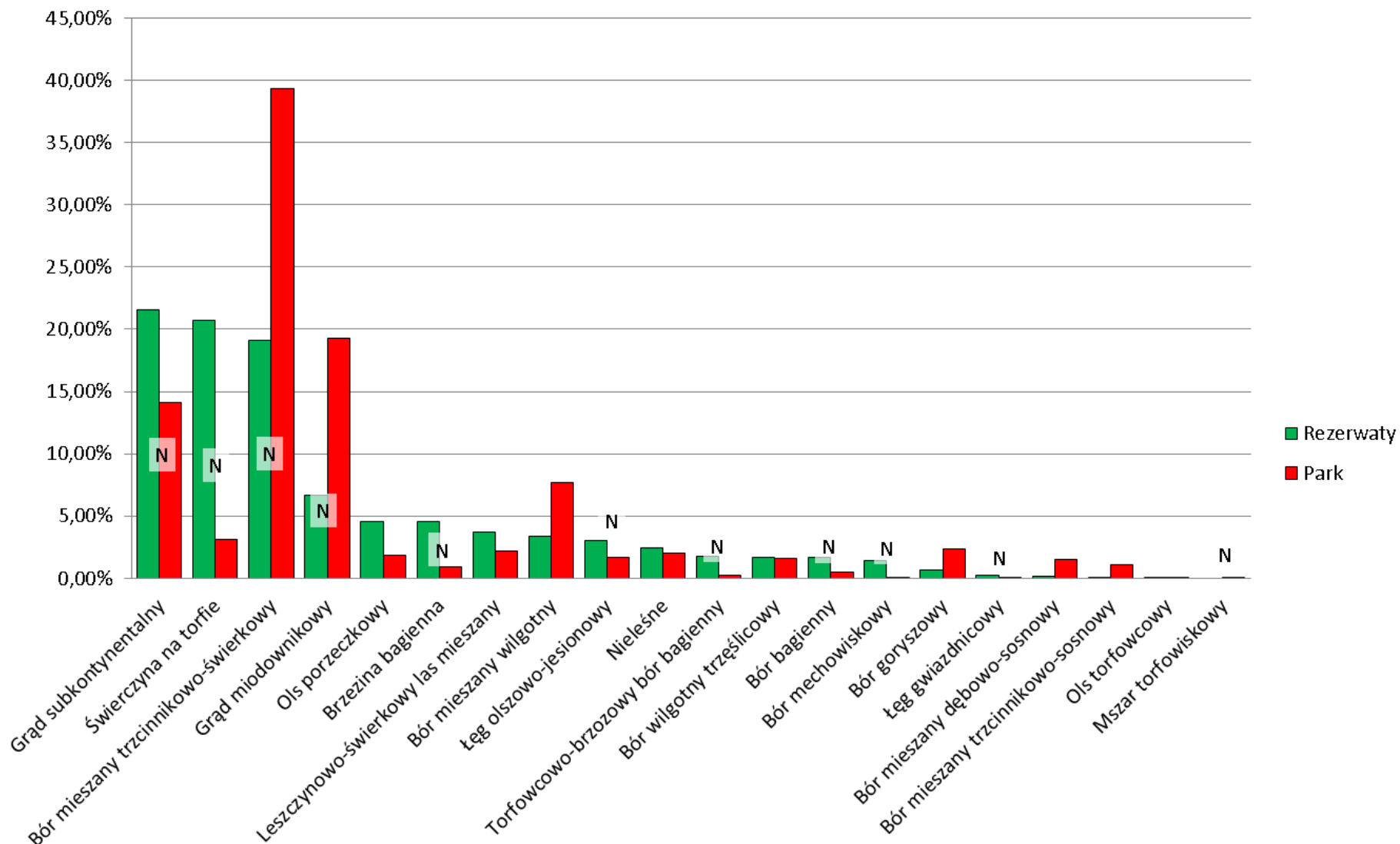
RODZAJ KRAJOBRAZU	LASY I BORY BAGIENNE NA RÓWNINACH AKUMULACJI BIOGENICZNEJ W NIECKACH WYTOPISKOWYCH					
UTWÓR GEOLOGICZNY	torfy					
TYP GLEBY	gleby torfowisk wysokich	gleby torfowisk przejściowych			gleby torfowisk niskich	gleby torfowo- murszowe
GEOBIOCENOZA podstawowa jednostka krajobrazu	bór bagienny (<i>Vaccinio uliginosi- Pinetum</i>)	borealna świerczyna na torfie (<i>Sphagno-Piceetum</i>)	bagienny las sosnowo-brzozowy - biel (<i>Thelypteri- Betuletum</i>)	ols torfowcowy (<i>Sphagno-Alnetum</i>)	ols porzeczkowy (<i>Ribeso-Alnetum</i>)	łęg olszowo- jesionowy (<i>Fraxino- Alnetum</i>)

Rezerваты przyrody na obszarze Parku Krajobrazowego Puszczy Knyszyńskiej

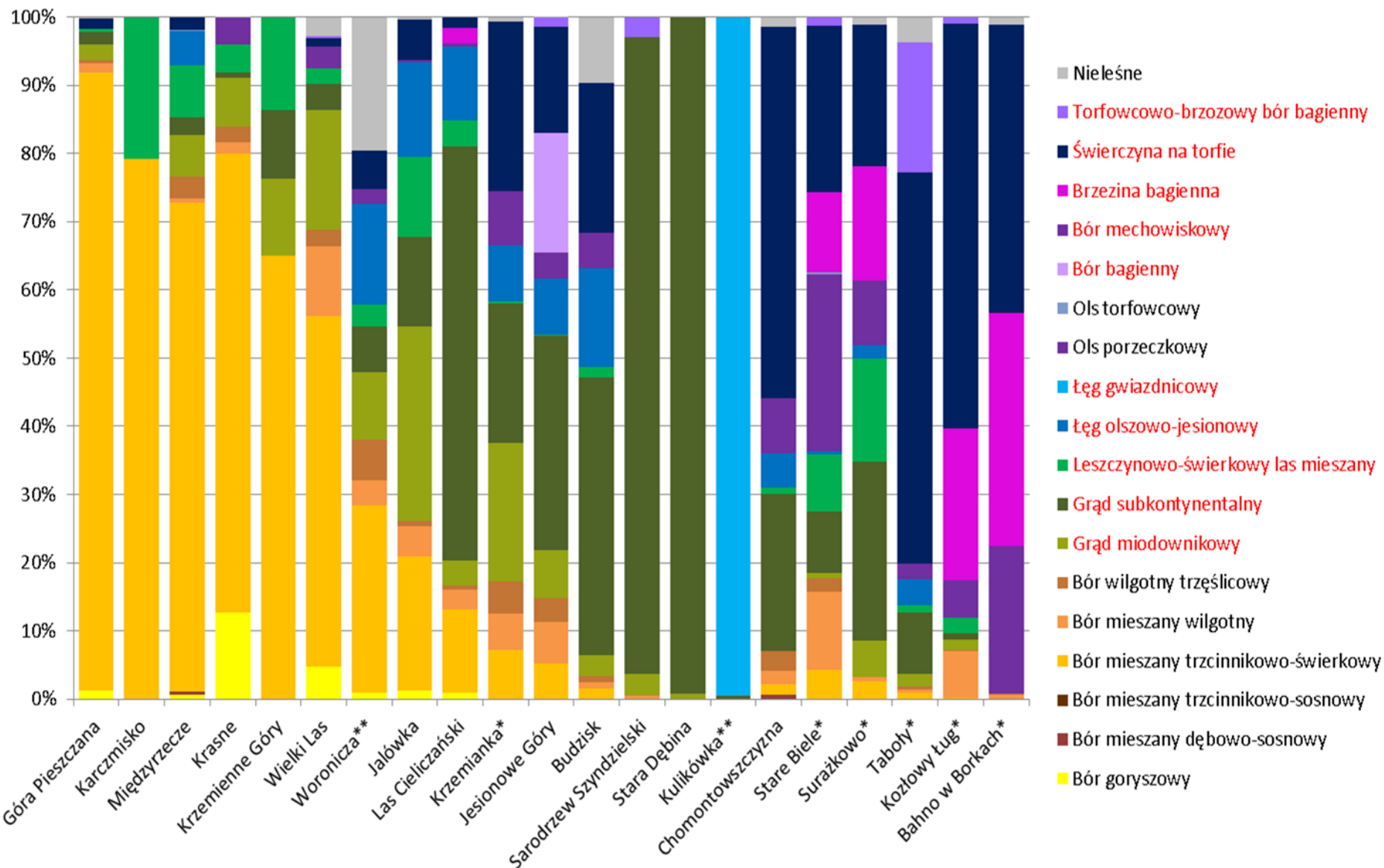
Opracowanie:
Przemysław Gawędzki
PKPK Supraśl 2013 r.

Udział procentowy zbiorowisk leśnych w rezerwach przyrody w porównaniu do ich udziału w PKPK

N - zbiorowiska Natura 2000

Udział powierzchniowy zbiorowisk roślinnych w rezerwachatach

*Rezerwat torfowcowy

**Rezerwat florystyczny

Grąd miodownikowy w rez. Jałówka — pospolity las mieszany świeży obecny w większości rezerwatów na gruntach mineralnych

Grąd szczyrowy w rez. Jesionowe Góry, eutroficzna i rzadka postać grądu
zajmująca lokalne wyniesienia terenu

Bór mieszany trzcinnikowo-sosnowy — najbardziej pospolita postać boru w PKPK i rezerwatach przyrody na gruntach mineralnych

Borealna świerczyna na torfie w rez. Budzisk

Siedlisko charakterystyczne dla Polski NE chronione w większości rezerwatów torfowiskowych na terenie PKPK

Borealna brzezina bagienna w rez. Bahno w Borkach podobnie jak
świerczyna jest właściwie chroniona w rezerwach torfowiskowych

Mszar sosnowy w rez. Jesionowe Góry większość siedlisk jest wraz z borami bagiennymi objęta ochroną konserwatorską, jednak ze względu na rzadkość występowania istnieje potrzeba rozszerzenia ochrony rezerwatowej na kilka drobnych obiektów

Oles porzeczkowy w rez. Krasne zanikające siedlisko w PKPK, którego ochrona jest niezbędnym warunkiem zachowania większości obszarów bagiennych

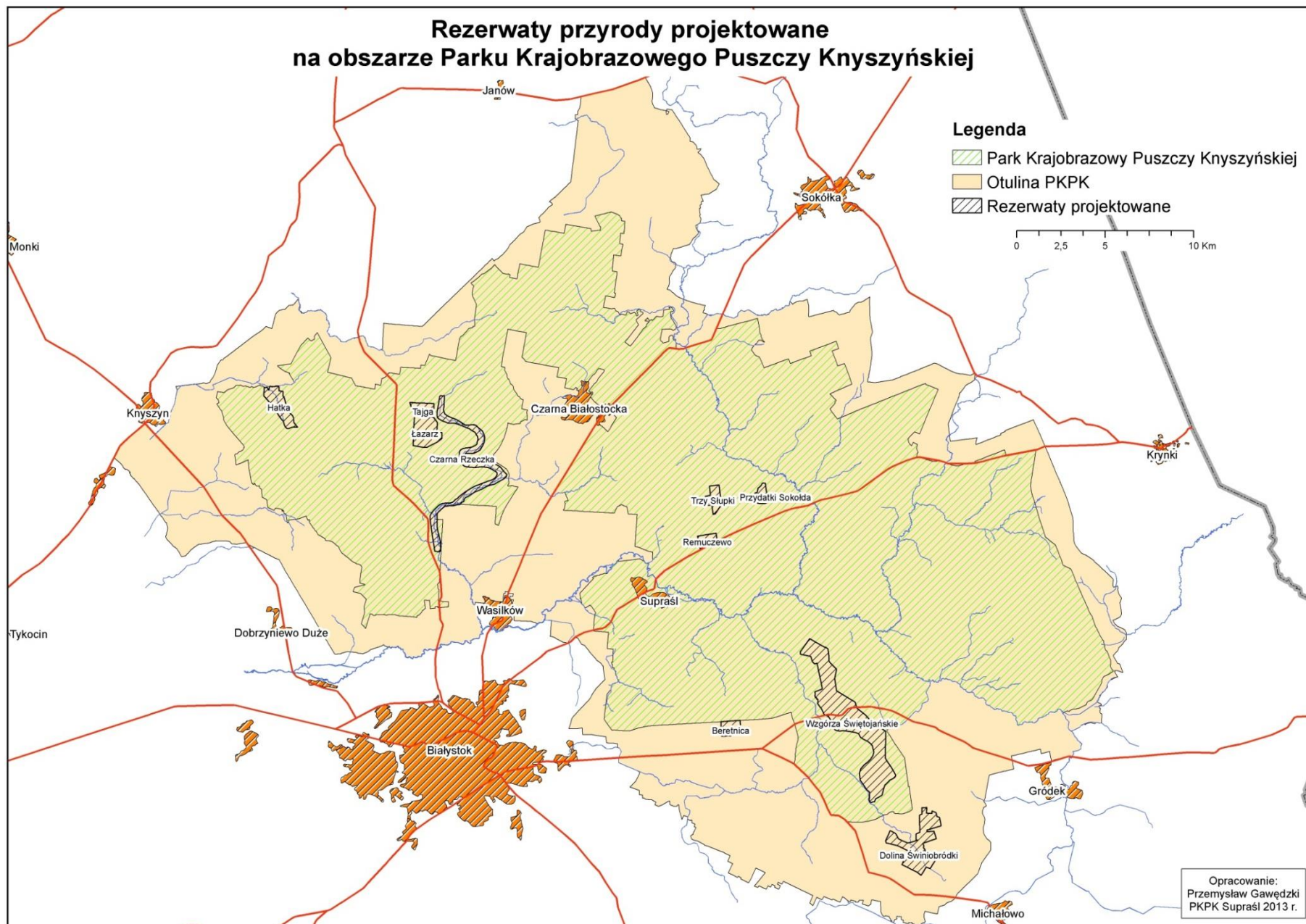
Łęg olszowo – jesionowy w rez. Jałówka pospolita olszyna na terenie PKPK
mająca właściwą reprezentację w rezerwatach przyrody

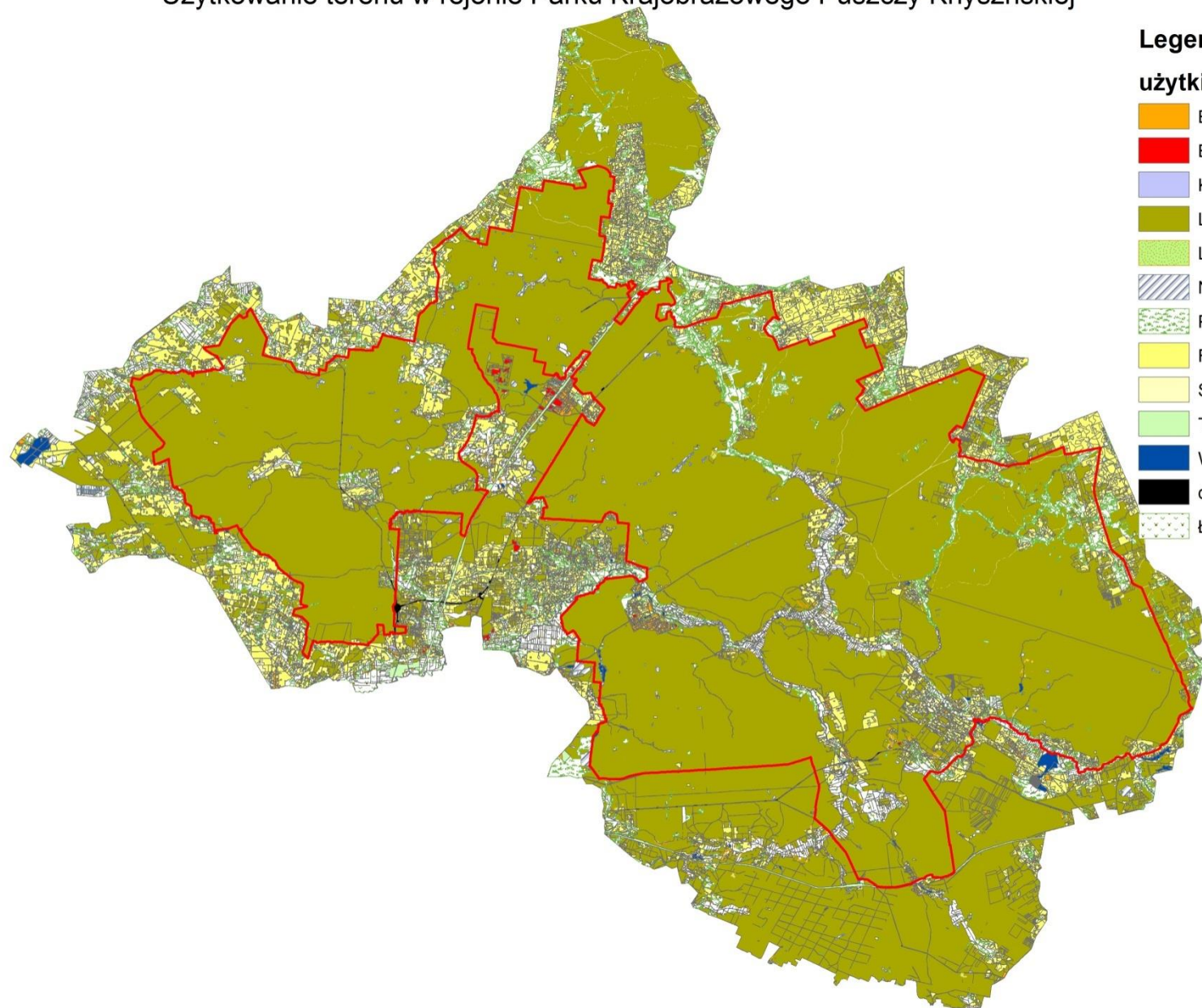
Łęg gwiazdnicowy z pióropusznikiem strusim w rez. Kulikówka jedyne
stanowisko łęgu na Podlasiu poza obszarami młodoglacjalnymi Mazur

Rezerваты przyrody projektowane na obszarze Parku Krajobrazowego Puszczy Knyszyńskiej

Użytkowanie terenu w rejonie Parku Krajobrazowego Puszczy Knyszyńskiej

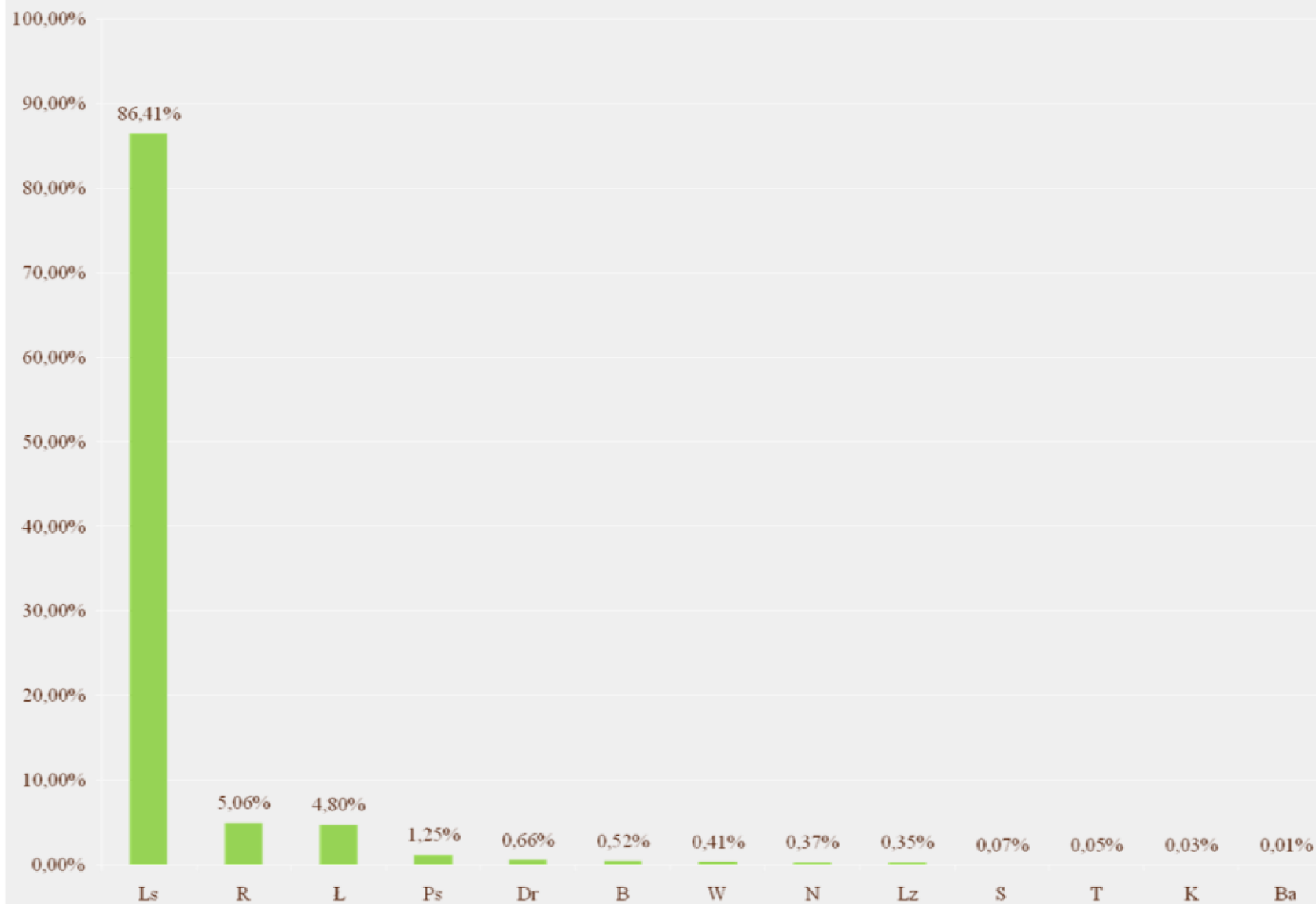

Legenda

użytki otulina PKPK

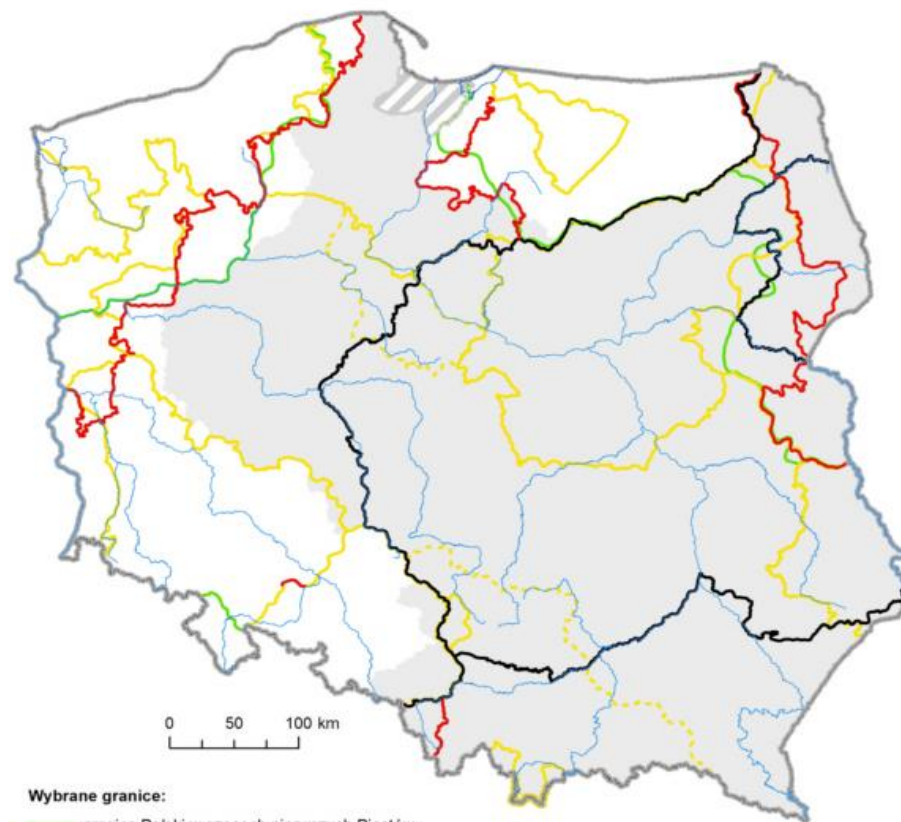
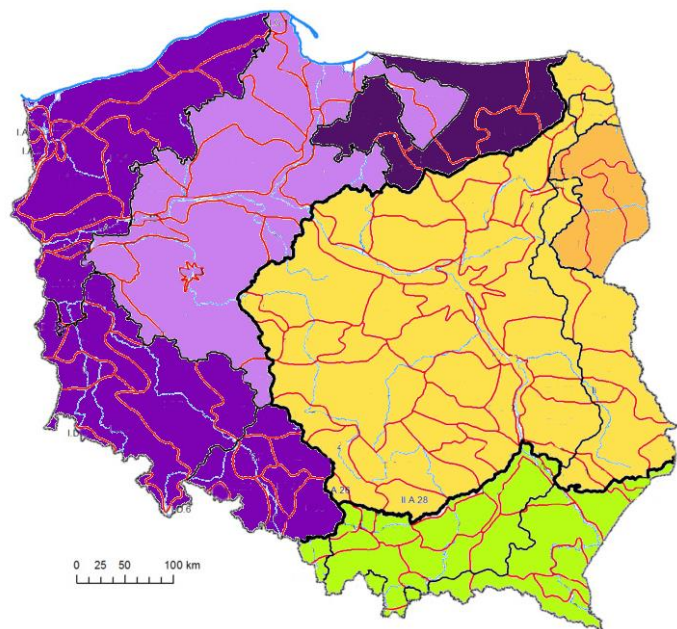
- B
- Ba
- K
- Ls
- Lz
- N
- Ps
- R
- S
- T
- W
- dr
- Ł

Struktura użytków na terenie PKPK w %

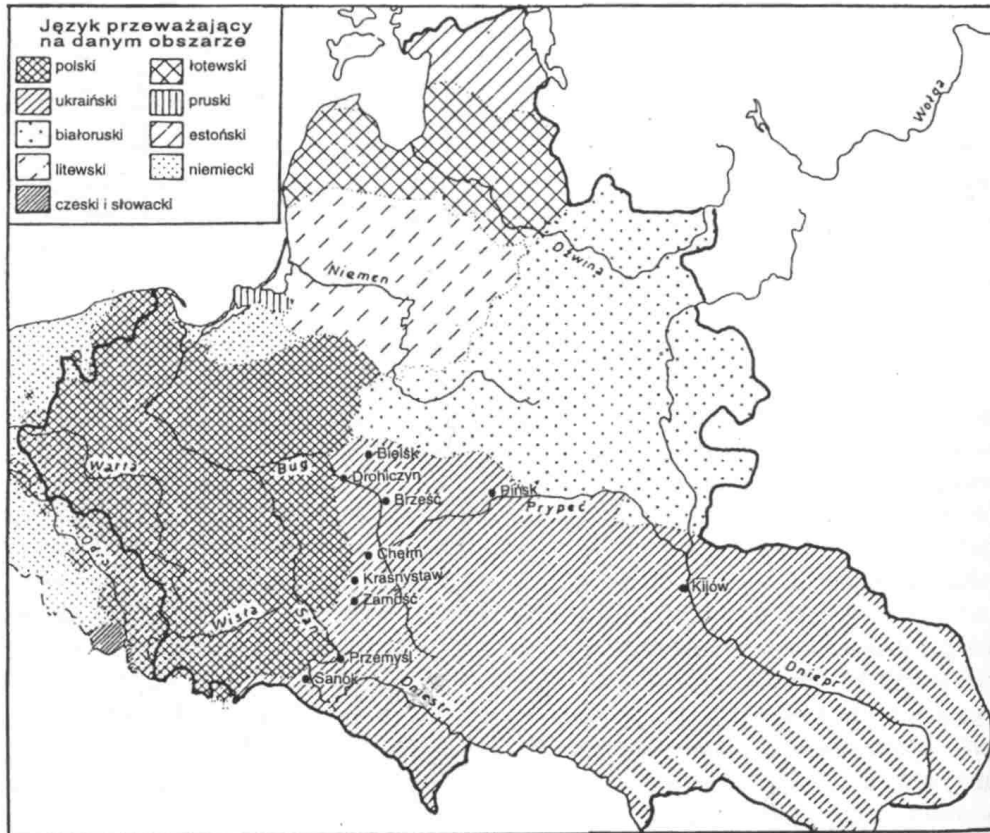
Zmienność głównych granic politycznych i administracyjnych historyczne w ciągu wieków (wg Joanny Plit)

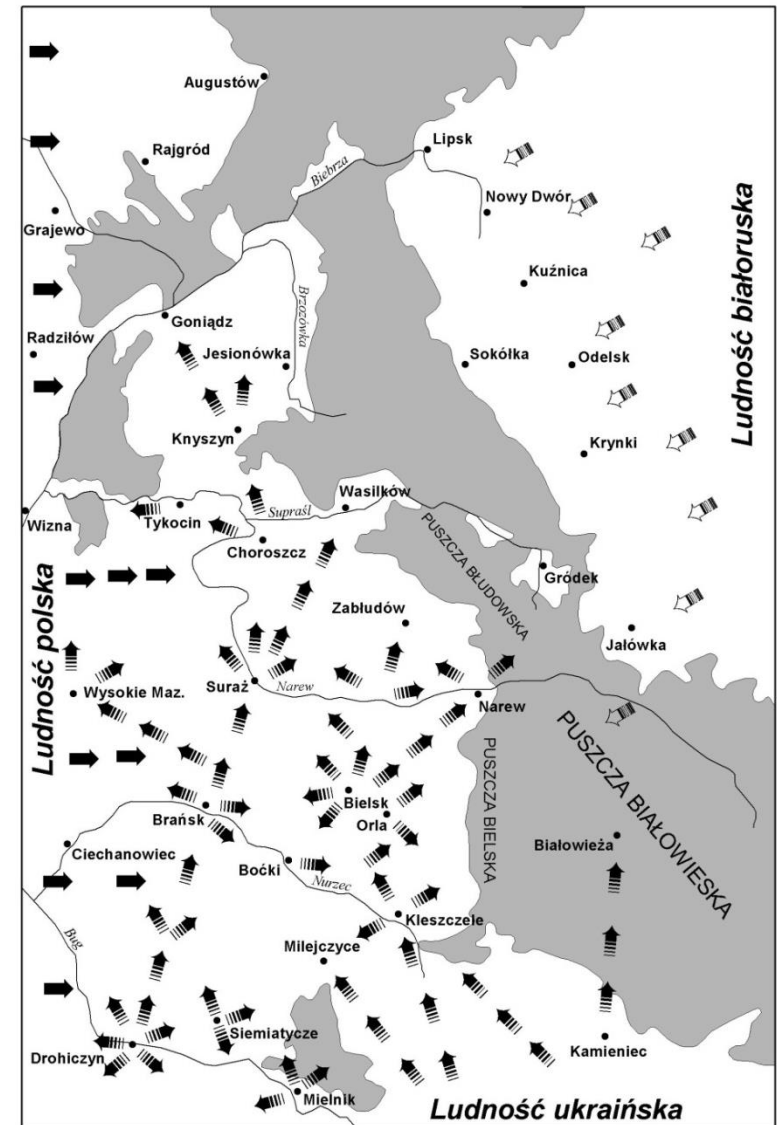
Wybrane granice:

- granice Polski w czasach pierwszych Piastów
- granice w roku 1368
- - - granice wybranych ziem
- granice w roku 1580
- ostateczne granice zaborów i granica ziem włączonych do Cesarstwa Rosyjskiego po 1807 roku
- Wolne Miasto Gdańsk
- zasięg II Rzeczypospolitej
- współczesne granice Polski
- wybrane rzeki

XIV-XV wiek -początki kształtowania się współczesnego krajobrazu kulturowego Podlasia

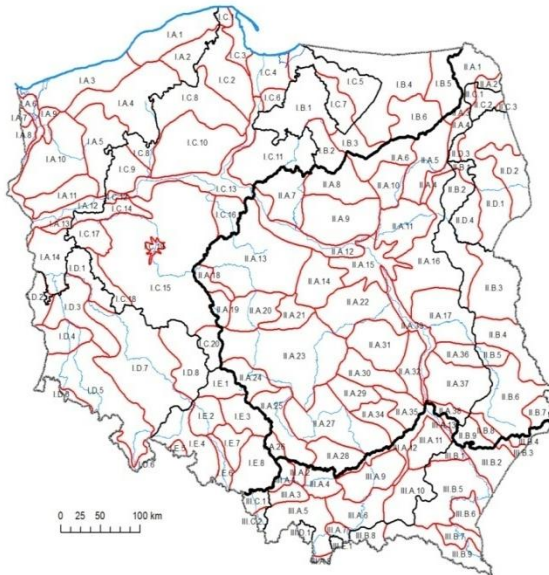
Obszary językowe w Rzeczypospolitej w XVI-XVII w. (wg Atlasu historycznego Polski)

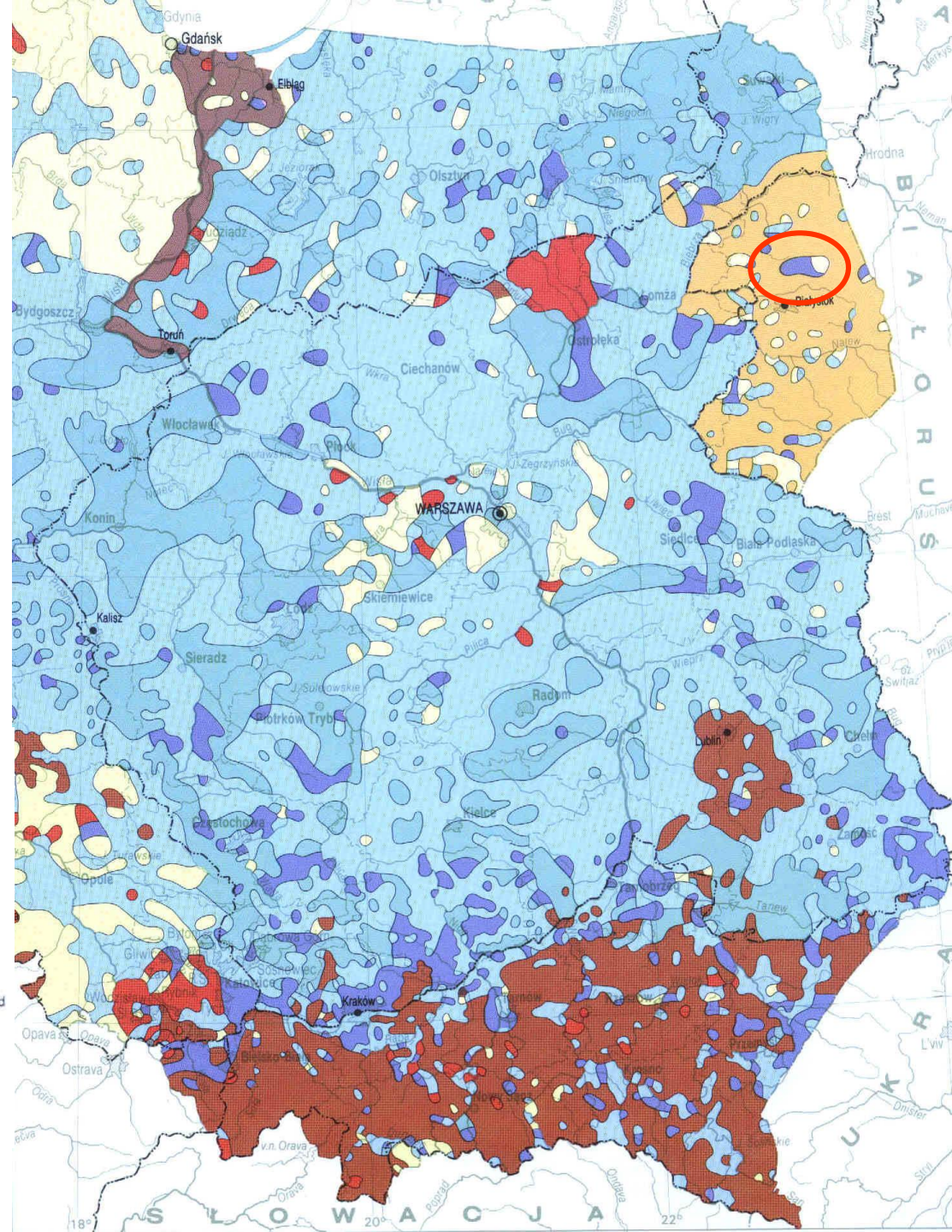
Ryc. 1. Kierunki osadnictwa i kształtowanie się granic etnicznych na pograniczu ukraińsko-polsko-białoruskim w XIV-XVIII w. (wg J. Wiśniewskiego - uproszczone)

Regionalizacja historyczno-kulturowa Polski

(wg Joanny Plit)

Charakter osadnictwa

Cechy wiejskiego krajobrazu kulturowego

1. Układ przestrzenny wsi
2. Kształt i układ funkcjonalny budynków mieszkalnych i inwentarskich
3. Tradycyjne formy zdobnictwa architektonicznego
4. Elementy małej architektury
5. Toponimia

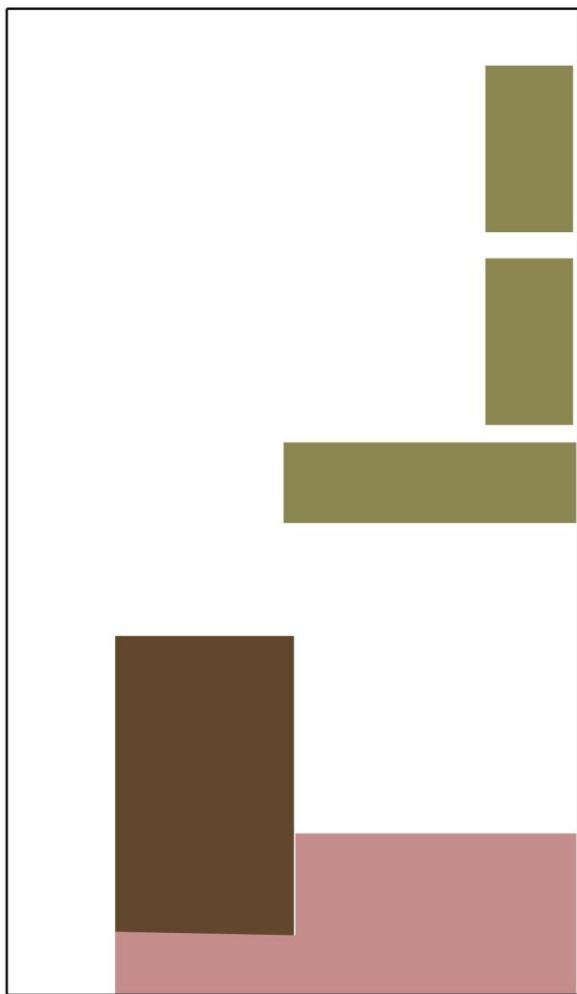

Ulicówka

- najczęściej spotykana w PKPK forma układu przestrzennego wsi
- dwa szeregi domów położonych po obu stronach ulicy
- miejska ulica

Rozplanowanie zagród wiejskich

- Na planie prostokąta lub kwadratu
- Zabudowa w układzie szczytowym lub kalenicowym
- Przedogródek między domem a drogą
- Zachowanie powiązań z otaczającym krajobrazem
- Rośliny od strony drogi sadzone przy płocie miały dawać odpowiedni przekaz – w zależności od gatunku
- Gatunki rodzime
- Obecność starych drzew
- Brak roślin iglastych
- Części użytkowe ogrodów

Ogrody tradycyjne

Fot. Google Maps

Zdobnictwo

- Szalunkiem – wycinanie wzorów w drewnie
- Malowanie wzorów na budynkach
- Ozdabiano najistotniejsze elementy konstrukcji domów
- Zdobiona chata = bogaty gospodarz

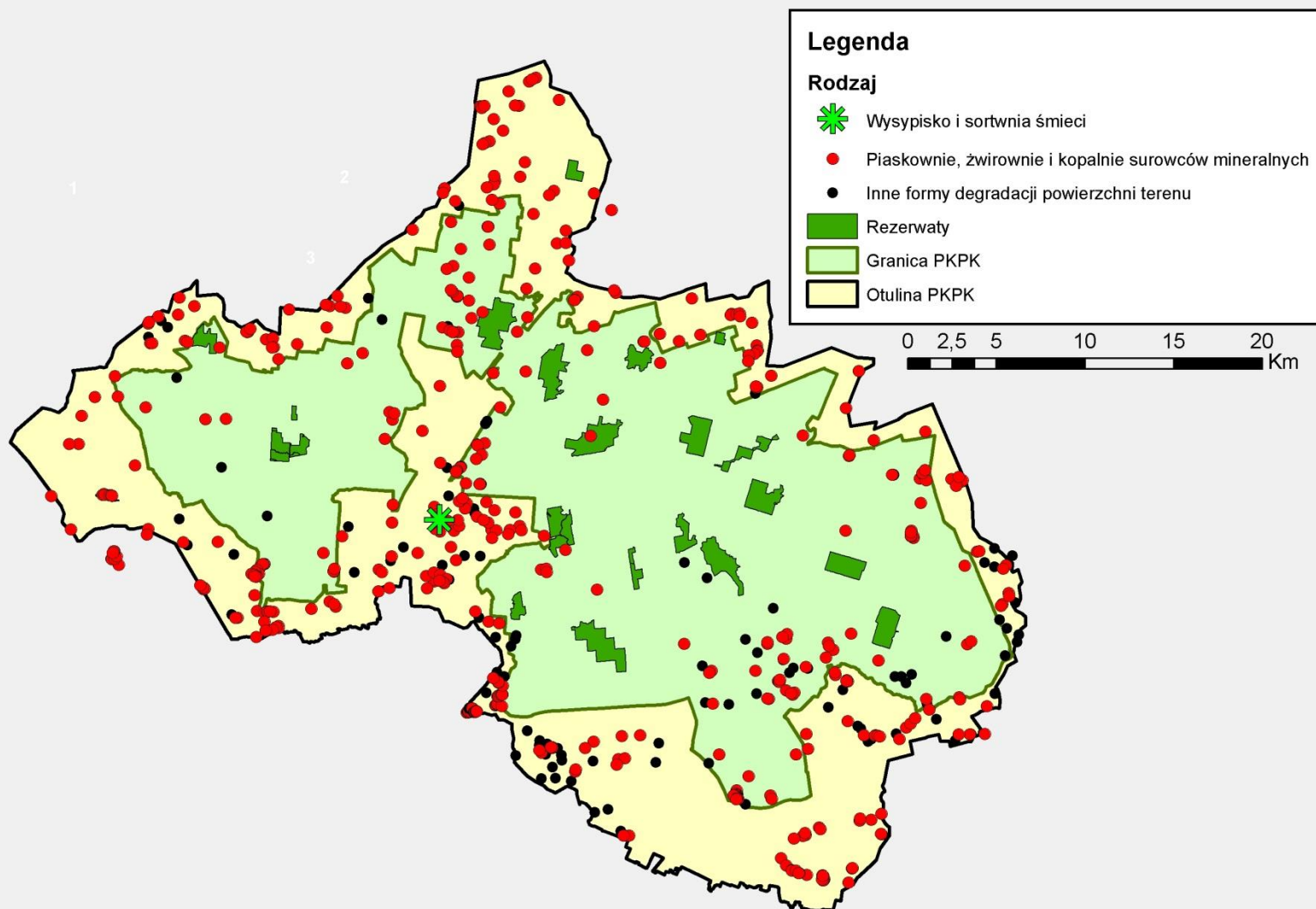
Elementy małej architektury

- Deski wotywne na drzewach – sosnach – święte sosny
- Kapliczki, krzyże przydrożne
- Na skrajach wsi, rozdrożach
- Budowane i wieszane przez mieszkańców w różnych intencjach

Degradacja środowiska przyrodniczego Parku Krajobrazowego Puszczy Knyszyńskiej (mapa robocza)

Zagrożenia środowiska przyrodniczego w Parku Krajobrazowym Puszczy Knyszyńskiej

Legenda

Emitory zanieczyszczeń w [Mg]

- 0,018220 - 0,585890
- 0,585891 - 2,191790
- 2,191791 - 4,935861
- 4,935862 - 26,745290
- 26,745291 - 15890,940000

■ Kopalnie żwiru i piasku

● Drobnie wyrobiska

■ Wysypisko śmieci

— Główne drogi

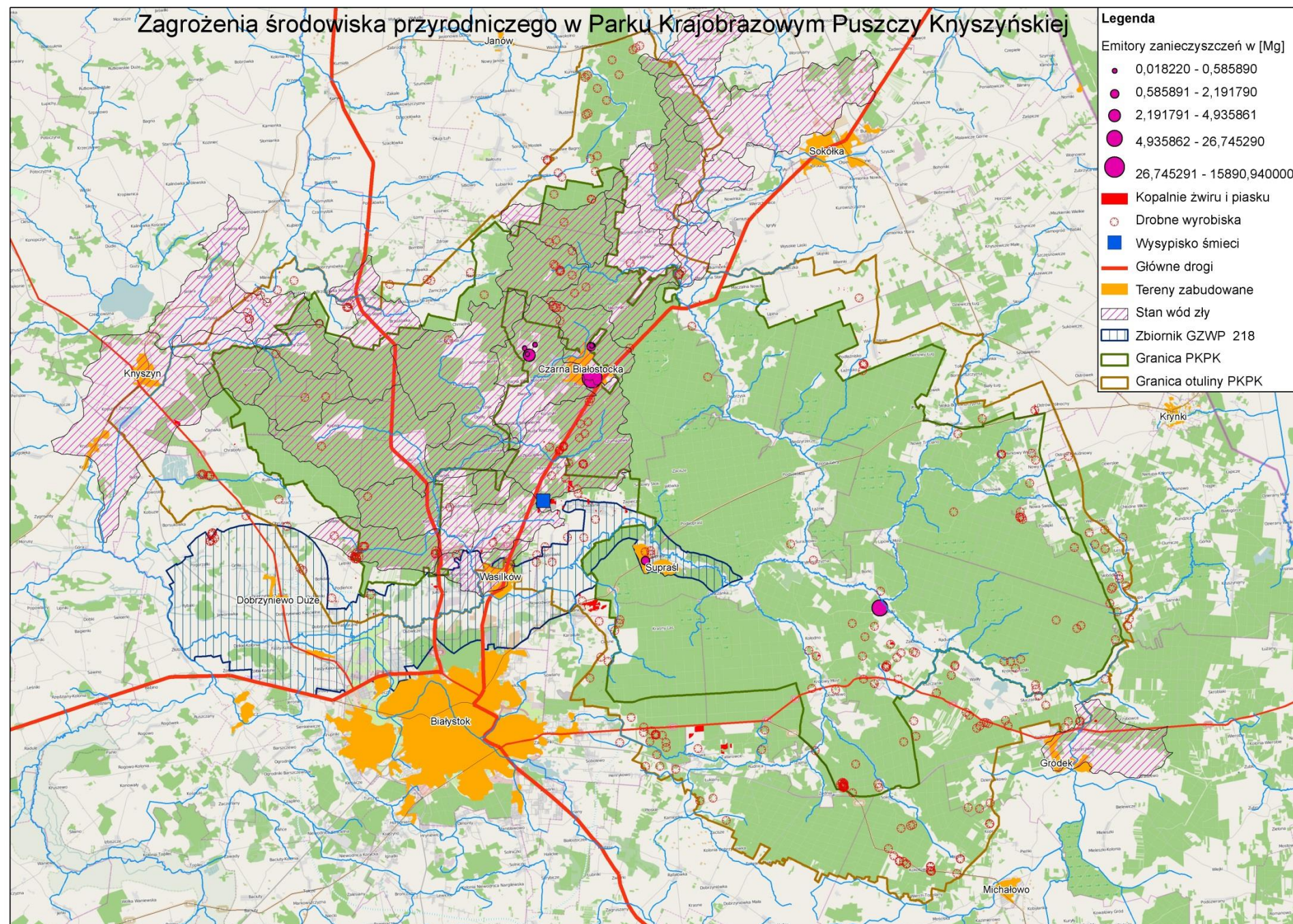
■ Tereny zabudowane

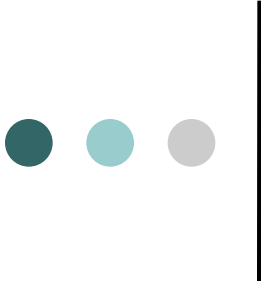
▨ Stan wód zły

▨ Zbiornik GZWP 218

■ Granica PKPK

■ Granica otuliny PKPK

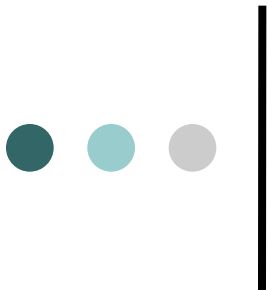
Co mogą zrobić parki krajobrazowe w zakresie ochrony krajobrazu i ładu przestrzennego wspólnie z samorządami nie czekając na wdrożenie ustawy krajobrazowej?

Plan ochrony PKPK

pkt. 4.2 Ochrona środowiska kulturowego i krajobrazu

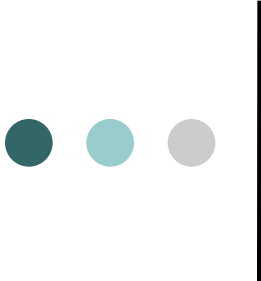
a) W zakresie ochrony środowiska kulturowego obowiązuje:

- utrzymanie w należyтым stanie technicznym obiektów zabytkowych i stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków, zapobieganie zmianom formy obiektów i zagospodarowania otoczenia,
- wspomaganie zachowania obiektów kubaturowych i stanowisk archeologicznych nie wpisanych do rejestru zabytków,
- ochrona przed zmianami ukształtowanej w procesie historycznym struktury krajobrazu kulturowego (zabudowa, pola, lasy),
- zachowanie drewnianych kapliczek i krzyży, wiszących na tzw. „świętych sosnach”, stanowiących charakterystyczny element kulturowego krajobrazu Puszczy,
- konieczność współpracy urzędów gmin w obszarze planu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków

b) W zakresie ochrony krajobrazu obowiązuje:

- zachowanie krajobrazu przyrodniczego Parku,
- utrzymanie tradycyjnych form zabudowy i zagospodarowania,
- utrzymanie otwartych przestrzeni budujących specyfikę krajobrazową (tereny zabudowane, krajobraz uprawowy, łąkowy, styk krajobrazu leśnego z krajobrazem otwartym), układy alejowe,
- zachowanie elementów związanych z ekspozycją krajobrazową,
- zachowanie podstawowych układów ciągów komunikacyjnych – ciągów widokowych o najważniejszych walorach krajobrazowych,
- zachowanie punktów widokowych,
- na terenie miejscowości poddawanie projektów inwestycyjnych ocenie wpływu na jej panoramę.

pkt. 4.3 Struktura zagospodarowania przestrzennego

4.3.1. Sieć osadnicza, w zakresie kształtowania której obowiązują:

- zachowanie układu przestrzenno-funkcjonalnego sieci osadniczej, którą na terenie Parku tworzą następujące rodzaje miejscowości: 1 miasto (Supraśl), 66 wsi (57 sołectw), 48 kolonii, 2 przysiółki oraz 35 leśniczówek i gajówek,
- zachowanie ukształtowanych historycznie typów zwartej zabudowy w formie ulicówek, łańcuchówek, wielodrożnic, a nawet szeregówek,
- możliwość rozwoju podstawowych jednostek sieci osadniczej na terenie Parku pod warunkiem zachowania wymogów określonych ochroną przyrody, środowiska kulturowego i krajobrazu,
- dopuszcza się możliwość zmiany funkcji istniejących obiektów, pod warunkiem zachowania form istniejących; celowym jest wykorzystanie opuszczonych obiektów do celów rekreacyjnych lub agroturystycznych.

OCHRONA KRAJOBRAZU KULTUROWEGO I PLANOWANIE PRZESTRZENNE W PEAK DISTRICT (ANGLIA) - CZYLI JAK TO ROBIĄ INNI?

DLACZEGO ONI MOGĄ A MY NIE?

OGROMNA ŚWIADOMOŚĆ POSIADANEGO BOGACTWA KULTUROWO-PRZYRODNICZEGO SPRZYJA JEGO OCHRONIE!

PRZEJAWIA SIĘ TO W:

1. **podtrzymywaniu piękna i różnorodności krajobrazów,**
2. **renaturyzacji obszarów zbliżonych do naturalnych,**
3. **konserwowaniu miejsc cennych archeologicznie i historycznie,**
4. **przywracaniu do użytkowania miejsc porzuconych i odtwarzaniu ich cech pierwotnych,**
5. **tworzeniu nowych środowisk i krajobrazów**

DZIĘKUJĘ ZA UWAGĘ

MIROSŁAW STEPANIUK